

SOCIAL AND POLITICAL DISCOURSE

DOI: 10.46340/eppd.2023.10.5.1

Anastasia Denysiuk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9987-4290>

Vinnitsia National Technical University, Ukraine

NATIONAL IDENTITY AS A BASIS FOR THE CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY

Анастасія Денисюк

Вінницький національний технічний університет, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

The article examines the relationship between national identity and political dialogue. The author considered the peculiarities of the political culture and consciousness of Ukrainian society. The peculiarities of political subcultures in Ukraine are analyzed. Attention is focused on the characteristics of the mentality of the eastern and southern regions. Analyzed the results of sociological surveys of Ukrainians regarding national self-determination.

The impact of Ukraine being a part of the USSR on national identity is analyzed. The absence of a purposeful pro-Ukrainian ethnopolitics in independent Ukraine also had a negative impact. It was concluded that the regional and mental characteristics of the citizens of Ukraine were used by the Russian Federation in preparation for the war against Ukraine.

Analyzed the results of sociological surveys of citizens in 2022. The number of citizens who identify themselves as Ukrainians has increased. The Russian-Ukrainian war became an additional incentive for the consolidation of Ukrainians.

Temporarily occupied territories are defined. The mechanisms of manipulating the consciousness of citizens, which are used by Russia to create conflicts in Ukrainian society, are considered. The author defines political technologies that can influence the decisions of citizens of temporarily occupied territories.

It is proposed to create special channels in telegrams and websites to provide up-to-date information to Ukrainians and citizens participation in making important decisions. Internet technologies are proposed to support communication with citizens of temporarily occupied territories. It will contribute to the consolidation of Ukrainians. It is important to improve the state's reputation and clearly adhere to the European development strategy of Ukraine. This will contribute to dialogue, state security and building trust between the authorities and the population of all regions of Ukraine.

Keywords: political dialogue, political consciousness, national identity, consolidation of society, political technologies, propaganda, temporarily occupied territories.

Актуальність теми. Головним соціокультурним та цивілізаційним атрибутом нації є її ідентичність. Складність національного самовизначення українців визначалась певною дихотомією суспільної свідомості, що, з одного боку, намагалась зберегти елементи радянської ціннісної системи, а з іншого, – сформувала ціннісні засади життєдіяльності на ліберально-демократичній основі¹.

¹ Степико, М. (2019). Сучасні виклики українській національній ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*, 3-4, 99-100, 253-265.

Відомо, що ідентичність буває особистою і колективною. У цій статті нас цікавить колективна ідентичність, а саме, – національна. В українському суспільстві відбулось значне посилення почуття та розуміння національної ідентичності через вплив багатьох подій, які демонструють громадянам існування їхньої спільноти. Йдеться про Помаранчеву революцію, Революцію Гідності, анексію Криму у 2014 році, початок і продовження широкомасштабної Російсько-Української війни з 2022 року.

З одного боку, війна, геноцид з боку Російської Федерації (РФ) проти українців загострили почуття патріотизму, відчуття національної ідентичності українців. З іншого боку, існує певний відсоток людей в Україні, які ідентифікують себе з росіянами (очікують повернення СРСР, вірять у дружбу з Росією тощо). Цю особливість регіональної субкультури України використовує влада РФ для спроб розколу українського суспільства. Йдеться про використання інформаційних комунікативних технологій, розповсюдження дезінформації серед населення з метою знищення української культури, «переписування» історії України з метою подальшої окупації. Зрозуміло, що такий тотальний план РФ провалився. Але війна РФ проти України продовжується. Існує загроза безпеці Української держави через спроби держави-агресора зруйнувати національну ідентичність українців. Тому важливим питанням сьогодні є пошук шляхів консолідації українців на основі формування спільної національної ідентичності в умовах війни. Це й актуалізує тему дослідження.

Методами дослідження було обрано: аналіз наявних політичних субкультур в Україні, порівняння статистичних даних щодо дослідження ідентичності українців, ставлення до Російсько-Української війни, розробка механізмів консолідації українців під час війни.

Основна частина. Найпростіше національну ідентичність можна пояснити як певну позитивну установку, оцінювання людиною конкретної ситуації та усвідомлення своєї належності до певної спільноти. Національна ідентичність є усвідомленою приналежністю до нації, національності на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає у результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей. Вона має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності. Вибір національної ідентичності обумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її рухомою¹.

Національна ідентичність охоплює такі процеси. По перше, людина має усвідомити свою подібність до певної нації. По-друге, вона має діяти як її «типовий» представник, чим й підтверджує свою належність до неї.

Загалом, національна ідентичність базується і є частиною політичної культури та свідомості. Найчастіше політичну культуру визначають як сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. Політична культура охоплює рівень знань та уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян².

Цілком погоджуюсь із професором І. Поліщуком, який у визначенні політичної культури акцентує увагу на впливі історичного досвіду попередніх генерацій національної спільноти на її розвиток, що політична культура транслюється від покоління до покоління і це має істотний трансформаційний потенціал та виявляється в діяльності суб'єктів політичного процесу і функціонуванні політичних інститутів³.

Розглянемо особливості української політичної культури та певні регіональні відмінності. Вироблення людьми ціннісних орієнтацій (і відповідних форм поведінки) на основі групових цілей та політичних ідеалів в Україні перетворює політичну культуру в сукупність субкультурних утворень, що характеризують наявність у їх носіїв відмінностей у ставленні до влади та держави, правлячих партій, у способах політичної участі тощо⁴.

¹ Стегній, О. І., Дзюба, І. М., Жуковський, А. І., Железняк, М. Г. (2020). Національна ідентичність. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <<https://esu.com.ua/article-71062>> (2023, липень, 23).

² Точицький, М. С. (2019). Поняття політичної культури у світлі сучасних політологічних дискусій. *Політикус: науковий журнал*, 6, 49-53.

³ Поліщук, І. О. (2013). Політична культура: дефініція, структура та функції. Міжнародний «круглий стіл» «Правова та політична культура соціуму за умов його модернізації» (12 квітня 2013 р.). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3 (17), 194-196.

⁴ Бурдяк, В. І., Ротар, Н. Ю. (2000). *Політична культура, ідеологія, психологія*. Чернівці: Рута, 13

Відомо, що Україна є великою державою за кількістю населення і площею. Відповідно, на її території існували і існують різні регіональні політичні субкультури (ментальні особливості, різне історичне минуле тощо), є розмаїття політичних поглядів та інтересів.

Політична субкультура є сукупністю однорідних ціннісних орієнтацій і відповідних їм форм політичної активності громадян та груп. Актуальними на сьогодні залишаються порівняльні дослідження субкультур Г. Алмонд, В. Розенбаум, Л. Пай, та ін.¹

Є різні класифікації політичних субкультур, але зупинимось на тій, яка запропонована професором О. Рудакевичем для українського суспільства. Він слушно зазначив, що, крім офіційно задекларованої політичної культури правлячого режиму, в сучасному українському суспільстві функціонували політичні субкультури екстериторіального характеру: національно-демократична, національно-радикальна (націоналістична), субкультура українських росіян та інерційна комуно-більшовицька культура. Крім цього існували субкультури регіонального типу: східно- і західно українська політичні субкультури².

За результатами дослідження, на сході та півдні України домінувала політична культура українських росіян та інерційна комуно-більшовицька субкультура, а на Заході – українська національно-демократична та національно-радикальна субкультури. Прояви особливого характеру і змісту цих політичних субкультур можна було побачити на минулих президентських та парламентських виборах³.

Зокрема, політична субкультура українських росіян виражала потреби й інтереси російської національної меншини та представників інших національностей, які будували свою життєдіяльність на російській мові й культурі. Субкультура сходу України мала такі специфічні риси: орієнтація на розбудову в Україні політичної нації, підтримка ідеї україно-російської державної двомовності, подвійного громадянства, федеративного державного устрою, стратегічного союзу України з РФ тощо. Тому є слушною позиція О. Рудакевича, що в деяких регіонах сходу і півдня України домінували політична культура українських росіян та інерційна комуно-більшовицька субкультура, а на заході – українська національно- демократична та національно-радикальна субкультури.

Проте з початку широкомасштабної Російсько-української війни 2022 року значна частка українських росіян побачила реальні цілі РФ та наслідки вторгнення росіян. Відповідно, змінились установки цих громадян і політична свідомість, політична поведінка. Крім того, через Російсько-Українську війну є з'явилась велика кількість внутрішньо переміщених осіб у центрі та на заході України. Відповідно, носії різних регіональних політичних субкультур опинились в іншому субкультурному просторі, що вплинуло на їх ціннісні установки.

У свій час певним викликом для української ідентичності було те, що 3,1% опитаних Інститутом соціології НАН України респондентів вважають себе громадянами неіснуючої держави – СРСР. Але більш суттєвим моментом є те, що, зокрема, у 2018 р. 29,8% опитаних громадян ідентифікували себе лише з місцем проживання (так званою «малою батьківщиною»). До того ж, громадянами світу вважали себе 3,3% опитаних респондента, а 1,9% – громадянами Європи. Отже, станом на 2018 р. майже 40% опитаних громадян шукали свою ідентичність поза національним самовизначенням³. Ідентифікація себе як громадян України меншою мірою була притаманна жителям Східного регіону (52%) та Донбасу (45%), хоча і в цих регіонах вона була переважаючою. Сумарна частка тих, хто ідентифікував себе, насамперед, з місцем проживання, у цих двох регіонах була вищою (на Донбасі – 39%, на Сході – 38%), ніж в інших регіонах (30-31%)⁴.

Тобто за період існування України у складі СРСР та за відсутності цілеспрямованої проукраїнської етнополітики часів незалежності в нашій державі збереглися значні регіональні спільноти із власними особливостями: російською мовою та культурою, символікою, героями та антигероями, ціннісними орієнтаціями, звичаями, традиціями тощо. Згідно зі соціологічним

¹ Almond, G. (1970). *Political development: essays in heuristic theory*. Boston: Little, Brown, 35; Rosenbaum, W. (1975). *Political Culture*. N.Y.: Praeger, 153; Pye, L. W. (1972). *Political culture*. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. London: Collier-Macmillan publishers, 12, 220.

² Рудакевич, О. М. (2014). Політичні субкультури українського суспільства. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки у глобалізованому світі*, 38-42.

³ Інститут соціології НАН України (2018). *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ, 5(19), 464.

⁴ Разумков Центр (2018). *Особливості ідентичності громадян України: проблеми та перспективи консолідації суспільства* <<http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>> (2023, серпень,03).

опитуванням мешканців Донбасу у 2018 році як на окупованій, так і на звільненій території, найбільш позитивними подіями респонденти назвали перемогу СРСР у війні 1941-1945 р., перемогу над Наполеоном у 1812 р., хрещення Русі в 988 р., утворення УРСР у 1917 р., проголошення Російської імперії у 1721 р., а найбільш негативними – Помаранчеву революцію 2004 р., розпад СРСР, створення Української повстанської армії в 1942 р., заснування ОУН у 1929 р., Майдан 2013-2014 рр. Найпозитивнішими діями «української» історії серед мешканців був цар Петро I, який проголосив Російську імперію, та князі Володимир і Ярослав (за російською версією – як засновники російської держави). А головними «антигероями» української історії там були С. Бандера, В. Ющенко та П. Порошенко (останні як діячі Помаранчевої революції та Революції Гідності)¹.

На жаль, в українському суспільстві тривалий час не було потужної системи культурного розуміння «свій–чужий». Тому чимало українців не бачили розмежування між українським і російським, що й використала РФ у період спроб створення, так званої «Новоросії». Це сприяло продукуванню і реалізації політичних технологій типу: «один народ», «братський союз», «єдиний простір» тощо. Тому нині пошук шляхів мінімізації руйнування національної ідентичності українців залежить, у першу чергу, від формування ефективного інструментарію протидії медійним практикам «руського міра» та розвитку критичного мислення у споживачів інформації.

Проаналізуємо, як змінилась ситуація після масштабного вторгнення РФ в Україну (лютий 2022 р.) і ознайомимось із оновленими даними. Це важливо для аналізу наявної політичної ситуації. Почнемо із визначення тимчасово окупованих територій (ТОТ) Російською Федерацією станом на 21.07.2023 р., або на яких ведуться (велися) бойові дії. Це деякі райони Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Запорізької, Миколаївської, Сумської Харківської, Херсонської, Чернігівської областей, Автономна республіка Крим і місто Севастополь та ін.²

За результатами загальнонаціонального опитування «Ідеологічні маркери війни (27 квітня 2022)», проведеного соціологічною групою «Рейтинг», українцями за національністю вважають себе 92% громадян України, 5% відносять себе до росіян, 3% – до інших етносів. За попередніми даними опитувань, з 2008-го до 2014 року спостерігався досить сталий національний розподіл: близько 83% громадян вважали себе українцями, близько 15% – росіянами. Після окупації Криму та частини Донбасу у 2014 кількість респондентів, котрі ідентифікували себе як росіяни, зменшилася до 11%, а кількість українців зросла – до 87-88%. При цьому за останні вісім років кількість тих, хто вважав себе росіянами, поступово зменшувалася³.

Отже, наявність різних політичних субкультур та регіональних національних ідентичностей в Україні є об'єктивною обставиною. Російсько-українська війна стимулювала консолідацію українців, стала потужним чинником поглиблення їх національної ідентичності. Загострилися почуття патріотизму, актуалізувалась потреба у самовизначенні, відродилися національні традиції та гостре бажання захистити українську культуру та європейські цінності.

Проте проблемою є те, що регіональні політичні субкультури (переважно сходу і півдня України) використовує влада РФ для виправдання свого вторгнення, злочинів, масових вбивств українців. Це очевидно, в першу чергу, на окупованих РФ територіях. Держава-агресор постійно піднімає питання захисту російськомовних українців, публікує сфабриковані матеріали для роздмухування внутрішніх конфліктів в Україні. Зокрема, сьогодні активно реалізується політика русифікації української системи освіти, що є частиною тактики Росії, спрямованої на викорінення національної ідентичності. Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень зазначив, що росіяни цілеспрямовано здійснюють «лінгвоцид», який супроводжується не лише забороною української мови, а й викраденням дітей та вчителів⁴.

Відомо, що РФ почала війну ще у 2014 році на сході України, вважаючи, що там не буде спротиву. Влада РФ планувала «грати на почуттях» українських росіян. Однак політична реальність

¹ Rating Group (2018). *Настрої та очікування українців: регіональні особливості* <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraincev_regionalnye_osobennosti.html> (2023, серпень, 05).

² Чепіга, Н. (2023). Перелік тимчасово окупованих територій і бойових дій знову оновили. *Експертус* <<https://buhplatforma.com.ua/news/60229-uvaga-zyavivsyia-perelik-tot-i-teritoriy-boyovikh-diy>> (2023, липень, 23).

³ Укрінформ (2023). *Головна сторінка* <<https://www.ukrinform.ua>> (2023, серпень, 20).

⁴ Кремень, Т. (2023). «Свідома тактика»: мовний омбудсмен відреагував на русифікацію окупованих територій України. *Фокус* <<https://focus.ua/uk/ukraine/554918-svidoma-taktika-movniy-ombudsmen-vidreaguval-na-rusifikaciju-okupovanih-teritoriy-ukrajini>> (2023, серпень, 02).

виявилась іншою, значна частина російськомовного населення України ідентифікує себе як українців та чинить опір агресору. Проте цілеспрямований маніпулятивний вплив комунікативних технологій, спрямований на руйнування національної ідентичності українців може катастрофічно позначитись на всьому українському суспільстві.

Багато людей, які проживають на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) України, знаходяться під інформаційним і військовим впливом РФ. Окупант продукує міфи про те, що мешканці ТОТ запламовані перед Україною. Пропаганда посилює ці страхи й наполягає: тільки-но території будуть звільнені, Україна відразу розпочне суцільну мобілізацію, усіх без винятку звинуватять у колаборації, а ті, хто отримав російський паспорт (часто це робили вимушено, під тиском), опиняться у в'язницях чи взагалі будуть розстріляні. Одним із останніх російських міфів є той, що нібито Україна підірвала Каховську ГЕС і покинула своїх громадян напризволяще¹.

Таку відверту брехню про Україну мешканцям ТОТ важко проаналізувати, якщо вона масовано подається різними каналами. Адже інформацію з України мешканці ТОТ практично не мають. РФ фактично «відрізає» ці території від українського інформаційного простору, блокуючи соціальні мережі (Viber, Instagram, Twitter, Google і YouTube). Отже, встановлено, що РФ намагається створити повноцінний альтернативний медіапростір на ТОТ. Одним із механізмів цього є блокування доступу до міжнародних та українських ЗМІ.

Як мінімізувати такий інформаційний вплив агресора? На мій погляд, для зменшення впливу маніпулятивних технологій і підтримки консолідації українців потрібен політичний діалог між владою і громадянами. Звичайно, він повинен базуватись на довірі, прозорій діяльності та реальних результатах роботи політиків. Такий діалог сприятиме демократизації відносин між владою і громадянами та слугуватиме показником реалізації євроінтеграційної стратегії України. Важливу роль тут відіграє боротьба з проявами корупції у вищих ешелонах влади. Йдеться про те, що у цій боротьбі мають об'єднатись і влада, і громадяни. Це наблизить перемогу і зміцнить репутацію України. Сьогодні українці є прикладом мужності та сміливості, але корупційні скандали підривають довіру українців до влади та загалом довіру до української влади².

На жаль, Україну сприймають як вельми корумповану країну, про що свідчить її низький рейтинг в Індексі сприйняття корупції. За 2022 рік цей рейтинг був 33 бали зі 100 можливих (Corruption Perceptions Index – CPI), що свідчить про його зростання. Отже, Україна посіла 116 місце зі 180 країн у CPI³.

Водночас результати дослідження у 2021-2022 рр. The PRS Group International Country Risk Guide 2022 засвідчили, що Україна втратила 2 бали. Тоді була врахована оцінка корупції в політичній системі під час війни. Зокрема, особливу увагу було приділено наявній або потенційній корупції у вигляді надмірної вибіркової протекції, резервуванню робочих місць, непотизму, товарообігу, таємному фінансуванню партій та підозріло тісним контактам між політикою й бізнесом тощо⁴.

Проте, варто відзначити, що Україна показала, значний прогрес в боротьбі з корупцією, який продовжується навіть у період війни. Серед безперечних позитивів минулого року можна відмітити ухвалення державної Антикорупційної стратегії, довгоочікуване призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), що стало рушійною силою для активізації розслідувань щодо топкорупції. Також Вищий антикорупційний суд за 2022 рік суд розглянув 49 справ, із яких 37 – із винесенням вироків. Однак ефект від боротьби з корупцією мав би бути відчутнішим⁵. Звичайно, інформацію про надбання у боротьбі із корупцією варто передавати у всі регіони України, зокрема, й окуповані.

Політичний діалог повинен бути побудований таким чином, щоб громадяни різних регіонів могли висловлювати свої думки, організовувати допомогу, сприяти обміну ідеями та досвідом, а також формувати взаєморозуміння між різними соціальними групами і владою. Він також допомагає знайти компромісні рішення, які враховують інтереси усіх зацікавлених сторін і сприяють

¹ Бондарчук, А., (2023). Окуповані. Як Росія маніпулює почуттями українців, які опинилися по різні боки лінії фронту. *Lb.ua* <https://lb.ua/news/2023/07/01/563005_okupovani_yak_rosiya_manipulyuie.html> (2023, серпень, 03).

² Денисюк, А. (2023). Політичний діалог в сучасних умовах: політико-культурний аспект. *Politicus*, 1, 51-57.

³ Сологуб, І. (2023). Добросовісність та ставлення до корупції серед українських учнів. *Вокс-Україна*. <<https://voxukraine.org/dobroshesnist-ta-stavlennya-do-koruptsiyi-sered-ukrayinskyhuchniv>> (2023, липень, 28).

⁴ Трансперенсі Інтернешнл Україна (2023). *Index of perception of corruption-2022* <<https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattya-koruptsiyi-2022>> (2023, серпень, 08).

зміцненню національної єдності. Це збільшує легітимність прийнятих рішень і забезпечує широку підтримку для їх реалізації¹.

Які ж механізми можна використати для оптимізації взаємодії із мешканцями ТОТ?

На мою думку, одним із таких механізмів консолідації українців є створення онлайн-платформ для розвитку політичного діалогу між представниками різних регіонів. Такі діалоги доцільно організовувати на всіх рівнях. Тут важливо, щоб українці з ТОТ відчували дотичність до прийняття рішень в Україні та мали підтримку з боку українського суспільства. Крім того, потрібно надавати громадянам інформацію про реалізацію євроінтеграційного курсу держави, успіхи у подоланні корупції на всіх рівнях. Адже одним з найголовніших аспектів є надання і отримання інформації з Батьківщини. Але онлайн-платформи потрібно оновлювати і змінювати назви, адже агресор постійно відслідковує і блокує українські канали зв'язку¹⁷.

Зрозуміло, що РФ не лише блокує українські новинні сервіси та сайти, але й активно блокує сервіси VPN, в тому числі, на окупованих територіях. Тому важливо готувати інструкції і відео інструкції про можливості використання VPN, алгоритм налаштування приватності, про надійні канали зв'язку та месенджери. Цю систему VPN потрібно безкоштовно роздавати людям.

Крім того, потрібно постійно підтримувати зв'язки через певні канали, інформацію про які важливо розповсюджувати. Цей контакт між громадянами має багато складових: політичний, соціальний, психологічний, культурний та інші компоненти. Однією із функцій підтримки взаємодії є розвиток і формування національної ідентичності.

Як слушно зазначав І. Лосев, «Те, що не буде українізовано, обов'язково буде русифіковано та втрачено Україною. Питання не в тому, треба йти шляхом українізації чи не треба, а в тому, яким саме має бути цей процес з огляду на методи, терміни, рівень жорсткості тощо»². Тому спроби втримувати в Україні полярні українську та російську субкультури є неможливим. Тому ті території України, де російська ідентичність буде домінувати, Україна може втратити на користь Росії. Тому й під час війни важливо підтримувати різними політико-комунікативними технологіями розвиток української ідентичності. Це стратегічно важливе питання.

Висновки. Національна ідентичність сприяє об'єднанню нації та є ґрунтом для побудови та розвитку політичного діалогу між владою і суспільством, для наближення перемоги України. З іншого боку, політичний діалог є важливим чинником консолідації українців різних регіонів, адже через побудову довіри до влади, між громадянами покращується репутація держави. Україна зробила європейський вибір, тому має чітко дотримуватись принципу верховенства права, Конституції України та законів держави щодо створення інституційної системи, яка б сприяла подальшій консолідації українців. Але сьогодні недостатньо зусиль владними інституціями докладається для пошуку політичних технологій, які б сприяли підтримці комунікації із населенням ТОТ.

References:

1. Stepyko, M. (2019). Suchasni vyklyky ukrainiskii natsionalnii identychnosti [Contemporary challenges to Ukrainian national identity]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I.F. Curacao of the National Academy of Sciences of Ukraine], 3-4, 99-100, 253-265. [in Ukrainian].
2. Stehni, O. I., Dziuba, I. M., Zhukovskiy, A. I., Zhelezniak, M. H. (2020). Natsionalna identychnist [National identity]. *Entsiklopediya Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy <<https://esu.com.ua/article-71062>>. (2023, July, 23) [in Ukrainian].
3. Tochytskyi, M. S. (2019). Poniattia politychnoi kultury u svitli suchasnykh politolohichnykh diskusii [The concept of political culture in the light of modern political science discussions]. *Politykus : naukovi y zhurnal* [Politicus: Science. magazine], 6, 49-53. [in Ukrainian].
4. Polishchuk, I. O. (2013). Politychna kultura: defynitsiia, struktura ta funktsii Mizhnarodnyi «kruhlyi stil» «Pravova ta politychna kultura sotsiumu za umov yoho modernizatsii» (12 kvitnia 2013 r.). [Political culture: definition, structure and functions. International "round table" "Legal and political culture of society under the conditions of its modernization" (April 12, 2013).]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Serii: *Filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia* [Bulletin of the National

¹ Денисюк, А. (2022). Механізми реалізації політичного діалогу в умовах кризи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»*, 42, 25-32. DOI: <https://doi.org/10.26565>.

² Лосев, І. (2019). Межа дискусії. Про політичний сенс національно-культурної ідентичності. *Український тиждень*, 44 (624), 22-23.

- University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise". Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology], 3 (17), 194-196. [in Ukrainian].
5. Burdiak, V. I., Rotar, N. Yu. (2000). *Politychna kultura, ideolohiia, psykholohiia* [Political culture, ideology, psychology]. Chernivtsi: Ruta. [in Ukrainian].
  6. Almond, G. (1970). *Political development: essays in heuristic theory*. Boston: Little, Brown.
  7. Rosenbaum, W. (1975). *Political Culture*. N.Y.: Praeger.
  8. Pye, L. W. (1972). *Political culture. International Encyclopedia of the Social Sciences*. London: Collier-Macmillan publishers, 12, 220.
  9. Rudakevych, O. M. (2014). Politychni subkultury ukrainskoho suspilstva [Political subcultures of Ukrainian society]. *Aktualni problemy suchasnoi filosofii ta nauky u hlobalizovanomu sviti* [Actual problems of modern philosophy and science in the globalized world], 38-42. [in Ukrainian].
  10. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine (2018). *Ukrainian society: monitoring social changes* [Ukrainian society: monitoring social changes]. Kyiv, 5 (19). [in Ukrainian].
  11. Razumkov Center (2018). *Osoblyvosti identychnosti hromadian Ukrainy: problemy ta perspektyvy konsolidatsii suspilstva* [Peculiarities of the identity of citizens of Ukraine: problems and prospects for the consolidation of society] <<http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>> (2023, August, 03) [in Ukrainian].
  12. Rating Group (2018). *Nastroi ta ochikuvannia ukraintsev: rehionalni osoblyvosti* [Moods and expectations of Ukrainians: regional features] <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraintsev_regionalnye_osobennosti.html> [in Ukrainian]. (2023, August, 05).
  13. Chepiha, N. (2023). Perelik tymchasovo okupovanykh terytorii i boiovykh dii znovu onovyly [The list of temporarily occupied territories and hostilities has been updated again]. *Golovbuh site* <<https://buhplatforma.com.ua/news/60229-uvaga-zyavivsyia-perelik-tot-i-teritoriy-boyovikh-diy>> (2023, Juli, 23) [in Ukrainian].
  14. Ukrinform (2022). *Homepage* <<https://www.ukrinform.ua>> [in Ukrainian]. (2023, August, 20).
  15. Kremin, T. (2023). «Svidoma taktyka»: movnyi ombudsmen vidreahuvav na rusyfikatsiiu okupovanykh terytorii Ukrainy [“A conscious tactic”: the language ombudsman reacted to the Russification of the occupied territories of Ukraine]. *Fokus* <<https://focus.ua/uk/ukraine/554918-svidoma-taktika-movniy-ombudsmen-vidreahuvav-na-rusifikaciyu-okupovanih-teritoriy-ukrajini>> (2023, August, 02) [in Ukrainian].
  16. Bondarchuk, A., (2023). Yak Rosiia manipuluie pochuttiamy ukraintsev, yaki opynylysia po rizni boky linii frontu [Occupied How Russia manipulates the feelings of Ukrainians who are on different sides of the front line]. *LB.UA*. <https://lb.ua/news/2023/07/01/563005_okupovani_yak_rosiya_manipulyuie.html>. [in Ukrainian]. (2023, August, 03).
  17. Denysiuk, A. (2023). Politychni dialoh v suchasnyi umovakh: polityko-kulturnyi aspekt [Political dialogue in modern conditions: political and cultural aspect]. *Politicu*, 1, 51-57. [in Ukrainian].
  18. Solohub, I. (2023). Dobrochesnist ta stavlennia do koruptsii sered ukrainskykh uchniv [Virtue and attitude towards corruption among Ukrainian students.]. *Vox-Ukraine* <<https://voxukraine.org/dobrochesnist-ta-stavlennya-do-koruptsiyi-sered-ukrayinskyhuchniv>> (2023, July, 28) [in Ukrainian].
  19. Transparency International Ukraine (2023). *Indeks spryiniattia koruptsii – 2022* [Transperensi Interneshnl Ukraina]. <<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2022>>. [in Ukrainian]. (2023, August, 08).
  20. Denysiuk, A. (2022). Mekhanizmy realizatsii politychnoho dialohu v umovakh kryzy [Mechanisms of implementation of political dialogue in crisis conditions]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina, seriia «Pytannia politolohii»* [Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazina, series "Questions of political science"], 42, 25-32. DOI: <https://doi.org/10.26565> [in Ukrainian].
  21. Losiev, I. (2019). Mezha dyskusii. Pro politychni sens natsionalno-kulturnoi identychnosti [Limit of discussion. On the political meaning of national and cultural identity]. *Ukrainskyi tyzhden* [Ukrainian week], 44 (624), 22-23. [in Ukrainian]